

חלביב רותמי *Periploca aphylla* פורח בספר, בבקעה ובבקעת ים-המלח (פברואר 2017)

כתבה: ערגה אלוני

חלביב רותמי *Periploca aphylla* הוא שיח רותמי ממשפחת ההרדופיים, אשר השתייך בעבר למשפחת האסקלפיים, שאוחדה עם משפחת הרדופיים. זהו שיח מסועף שענפיו גליליים, ירוקים וחלקים. כאשר פוצעים את הגבעול הוא מפריש מוהל חלבי רעיל. הצמח יכול להגיע לגובה של עד 3 מ', והוא בעל אופי רותמי. גבעוליו הם האבר העיקרי המטמיע, כמו בצמחים רותמיים אחרים דוגמת מיני **שרביטן**, **רותם המדבר** ואחרים. שלא כמו ברותם, אין חריצי אורך על הגבעולים. ברוב הזמן אין הם נושאים עלים. למעט תקופה קצרה בעונה הגשומה שלאחריה הם מיד נושרים. העלים קטנים ומוארכים עד 6-7 מ"מ, בעלי שפה חלקה ומסודרים נגדית על הגבעול.

חלביב רותמי. צילמה: ערגה אלוני ©
מימין - ענפים רותמיים מסועפים; משמאל - ענפים רותמיים עם עלים זעירים

הפרחים דו-מיניים, ערוכים בסוככים קטנים בני 3-12 פרחים. גודל הפרח כ-2.5 ס"מ, צורתו כוכב בן 5 אונות. צבע הכותרת חום-ארגמן כהה בחלקה הפנימי, וירוק בחלקה החיצוני. קצה שולי הכותרת מעוטר שערות לבנות. בין הכותרת למרכז הפרח מצויה עטרה המקיפה את מרכז הפרח ונראית כמו כותרת שנייה. היא נוצרה מתוספת עלים או קשקשים שהתרחבו, הנמצאים בין האבקנים לכותרת. העטרה מצוידת ב-5 מלענים ארוכים לעיתים מפותלים בקצה. צבעם כצבע הכותרת. חמשת המלענים הארוכים נראים כמו זירי אבקנים.

חלביב רותמי - הפרח. צילמה: ערגה אלוני ©
 מימין - פרח במראה כללי; במרכז - פרח במבט מהצד, ניצני פרחים ועלים; משמאל - כותרת, עטרה ואברי המין החבויים במרכז הפרח
להגדלה - לחצו על התמונות

מרכז הפרח בעל צבע ארגמני בהיר ומצויד בשערות לבנות. כאן מסתתרים אברי המין. זירי האבקנים קצרים. המאבקים רחבים, צמודים לעלי ויוצרים יחידה אחת הקרויה גינוסטגיון. שתי לשכות המאבק רחבות, וגרגירי האבקה שלהם דבוקים יחד לאבקית (פוליניום), כך שבכל מאבק שתי אבקיות. הסידור בפרח הוא כזה שבין שני מאבקים ישנה מעין כפית בה מצוי חומר דביק בו נערמת האבקה. במרכז הפרח מצוי העלי. השחלה עילית, בנויה משני עלי שחלה מפורדים. עמוד העלי קצר, מסתיים בצלקת רחבה בת 5 אונות. השטח הקולט את האבקה נמצא בצד התחתון של הצלקת.

ההאבקה נעשית ע"י חרקים הנמשכים לפרח כדי להשיג גמול של צוף או אבקה, אלא שהמאבקים ומיכלי הצוף אינם חשופים. החרקים המבקרים דוחפים את הראש ומנווטים בעזרת הרגלים פנימה, כדי להשיג צוף. אז נצמד לגופם החומר הדביק עם גרגירי אבקה. הם ימשיכו לפרחים הבאים ויעבירו גרגירי אבקה לפרחים שכנים.

הפרי בנוי שתי יחידות מפושקות שהן מפוחיות. בכל מפוחית זרעים רבים המצוידים בציצית שערות עדינות המסייעות להפצת הזרע באמצעות רוח.

חלביב רותמי - פרי

מימין - פירות ירוקים טרם פתיחה. צילמה: ערגה אלוני ©; משמאל - פרי בשל פתוח בשתי קשוות לאחר הפצה. צילם: גדי פולק ©

המקורות האתנובוטניים מדווחים שהצמח מוכר כצמח מרפא. באזורים באפריקה ובאסיה, הרתחה של גבעולים צעירים ושתיית המשרה, משמשת להקלת מכאובי גוף. ידוע שענפים צעירים אלה משמשים גם למאכל.

חלביב רותמי הוא צמח סודני חובב חום ועמיד ליובש. הוא גדל בסלעים בחבל הסֶפֶר, במעבר בין החבל הים-תיכוני למדבר. הוא נפוץ במורדות הצפון מזרחיים של הרי השומרון לאורך בקעת הירדן. תפוצתו מתמטת במדבר יהודה, ים המלח והערבה. תפוצתו העולמית היא מזרח אסיה, לכיוון פקיסטן, הודו, אפגניסטן, אירן, עירק, סיני, ירדן, ומצרים.

בארץ מצוי עוד מין של חלביב - **חלביב יווני**. צמח מטפח של בתי גידול לחים.

ספרות:

זהרי מ 1982 כל עולם הצמחים. עם עובד.

פייברון נ ודנין א 1991 המגדיר לצמחי-בר בארץ-ישראל. הוצאת כנה. ירושלים.

שמידע א ודרום ד 2000 מדריך פרחי הבר בישראל, צמחיית המדבר. הוצאת כתר ירושלים. ע"מ 244.

Rahmatullah Q 2012 Medicinal flora of hingol national park. Baluchistan, Pakistan, Pak. J. Bot., 44(2): 725-732.

Brown NE 1904 Flora of Tropical Africa, Vol 4, Part 1, page 231.

Flora of Pakistan. www.eFlora.org

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: אלוני ע 2017 חליב רותמי *Periploca aphylla* פורח בספר, בבקעה ובבקעת
ים-המלח (פברואר 2017), פורחי החודש, כתב-עת "כלנית" מספר 4.

<https://www.kalanit.org.il/periploca-aphylla>